

Sygn. akt III Ca 212/15

POSTANOWIENIE

Dnia 14 maja 2015 r.

Sąd Okręgowy w Nowym Sączu, Wydział III Cywilny Odwoławczy w składzie

następującym:

Przewodniczący - Sędzia SO Jacek Małodobry

Sędzia SO Zofia Klisiewicz (sprawozdawca)

Sędzia SO Katarzyna Kwilosz – Babiś

Protokolant: staż. Kinga Burny

po rozpoznaniu w dniu 14 maja 2015 r. w Nowym Sączu

na rozprawie

sprawy z wniosku B. K.

przy uczestnictwie A. G., W. G., Z. G., P. W. s. W., M. W. (1), P. W. s. J., R. W., A. Ć., D. M., M. B., J. N., M. W. (2)

o zmianę stwierdzenia nabycia spadku po S. S. (1)

na skutek apelacji wnioskodawczynie

od postanowienia Sądu Rejonowego w Gorlicach

z dnia 16 grudnia 2014 r., sygn. akt I Ns 784/13

p o s t a n a w i a :

1. **zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że nadać mu treść :**

„ I. zmienić postanowienie Sądu Rejonowego w Gorlicach z dnia 31 marca 1982 r. sygn. akt Ns II 57/82 w części dotyczącej dziedziczenia gospodarstwa rolnego w ten sposób, że stwierdzić, że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne położone w G. dziedziczą z mocy ustawy mąż S. S. (2) i córka B. K. z domu S. po ½ części,

II. zasądzić od uczestniczki J. N. na rzecz wnioskodawczynie kwotę 127 zł (sto dwadzieścia siedem złotych) tytułem kosztów postępowania.”;

2. **zasądzić od uczestniczki J. N. na rzecz wnioskodawczynie kwotę 160 zł (sto sześćdziesiąt złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

Sygn. akt III Ca 212/15

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 16.12.2014 r. Sąd Rejonowy w Gorlicach w sprawie z wniosku B. K. przy uczestnictwie A. G., W. G., Z. G., P. W. s. W., M. W. (1), P. W. s. J., R. W., A. Ć., D. M., M. B., J. N., M. W. (2) o zmianę stwierdzenia nabycia

spadku po S. S. (1) sygn. akt Ns II 57/82, oddalił wniosek (pkt I sentencji) oraz zasądził od wnioskodawczyni B. K. na rzecz uczestniczki J. N. kwotę 77 zł tytułem kosztów postępowania (pkt II sentencji).

Powyższe orzeczenie zapadło na tle następujących ustaleń faktycznych:

W dniu 23.03.1982 r. S. S. (2) złożył w Sądzie Rejonowym w Gorlicach wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po S. S. (1) zmarłej w dniu 4.10.1976 r. Jako uczestniczkę postępowania wskazał córkę B. K., zam. K. N. Huta Osiedle (...). Podał we wniosku, iż spadkodawczyni nie sporządziła testamentu, miała męża i jedną córkę, jak też, że pozostało po niej gospodarstwo rolne, na którym on pracuje.

W sprawie tej termin rozprawy został wyznaczony na dzień 31.03.1982 r. na godz. 9.45 i zgodnie z zarządzeniem sędziego miały zostać o nim powiadomione strony z wniosku, przy czym uczestniczka miała otrzymać także odpis wniosku. Sąd ponadto zwrócił się do Urzędu Gminy w G. o udzielenie informacji, czy S. S. (2) posiada kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego, względnie czy pracuje w gospodarstwie własnym, czy spadkowym i od kiedy. Zarządzenia te zostały wykonane w dniu 23.03.1982 r., a w dniu 30.03.1982 r. wróciło do Sądu Rejonowego w Gorlicach zwrotne potwierdzenie odbioru wezwania o terminie rozprawy dla wnioskodawcy. Na rozprawę w dniu 31.03.1982 r. stawił się S. S. (2), a w protokole rozprawy odnotowano, że B. K. nie stawiała się, prawidłowo zawiadomiona o terminie rozprawy. Składając zapewnienie spadkowe S. S. (2) podał, że jego żona S. S. (1) pozostawiła jako spadkobierców męża oraz córkę B. K.. Zeznał, że zmarła posiadała gospodarstwo rolne o pow. 3,90 ha, które on uprawia, zaś B. K. ukończyła studia – fizykę i pracuje w K. i gospodarstwem się nie trudni. Podał również, że córka wie o rozprawie, ale z tego względu, że ma małe dziecko, nie przyjechała. Na tej podstawie, postanowieniem z dnia 31.03.1982r. Sąd Rejonowy w Gorlicach stwierdził, że spadek po S. S. (1) zmarłej w dniu 4.10.1976r. w G. na podstawie ustawy nabyli mąż S. S. (2) i córka B. K. z d. S. po 1/2 części, z tym, że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne położone w G. nabył mąż S. S. (2) w całości.

Do akt sprawy nie zostało dołączone zwrotne potwierdzenie odbioru zawiadomienia od B. K., zaś informacja Urzędu Miejskiego w G., stanowiąca odpowiedź na pismo z dnia 23.03.1982 r. wpłynęła do Sądu w dniu 22.04.1982 r.

W dacie otwarcia spadku po S. S. (1), B. K. była studentką III roku dziennych studiów magisterskich na Wydziale Mechanicznym Politechniki (...) (studia rozpoczęła w dniu 1.10.1974 r., a ukończyła w dniu 22.06.1979 r.). W okresie od 1.04.1981 r. do 31.12.1982 r. mieszkała w hotelu robotniczym w K., Os. (...), gdzie była zameldowana na pobyt czasowy. Na termin rozprawy w dniu 31.03.1982 nie otrzymała zawiadomienia, nie otrzymała też odpisu wniosku. O tym, że odbyła się rozprawa spadkowa po matce, dowiedziała się kilka miesięcy później na przełomie czerwca i lipca 1983 roku. Nie podjęła wówczas żadnych działań, aby dowiedzieć się, jakiej treści zapadło postanowienie, bowiem ufała ojcu i była jego jedyną spadkobierczynią.

W dniu 15.07.2003 r. S. S. (2) i jego druga żona J. S. darowali uczestniczce J. N. między innymi działkę (...) o pow. 3,4187 ha położoną w G., odziedziczoną przez S. S. (2) po S. S. (1), a następnie włączoną do majątku wspólnego S. S. (2) i J. S. na podstawie umowy majątkowej małżeńskiej zawartej pomiędzy nimi w dniu 7.10.1998 r. S. S. (2) informował o tym córkę, zastrzegając jednocześnie by się darowiznie nie sprzeciwiała, bowiem w przeciwnym razie ją wydziedziczy. W związku z tym przed podpisaniem umowy darowizny z dnia 15.07.2003 r. doszło do spotkania, w którym uczestniczyli S. S. (2) i J. S. oraz wnioskodawczyni B. K. i jej mąż, a także uczestniczka J. N. i jej mąż. Uzgodniono wówczas, że za kwotę 11 000 zł B. K. zrzeknie się praw do gospodarstwa rolnego, a w dniu 15.08.2003r. nastąpiło przekazanie tej kwoty. Została wówczas podpisana umowa darowizny pomiędzy S. S. (2) i wnioskodawczynią B. K., na podstawie której S. S. (2) przekazał B. K. „...kwotę darowizny w wysokości 11 000 zł., a obdarowana i jej mąż K. K. oświadczają, że zrzekają się prawa do spadku po śmierci darczyńcy. Godzą się na to, że majątek małżeństwa S. zostanie zapisany osobie, która zobowiązuje się opiekować małżonkami S. do śmierci”. Umowę powyższą spisała własnoręcznie wnioskodawczyni B. K..

Po śmierci S. S. (2) w dniu 12.08.2013 r. wnioskodawczyni B. K. chcąc uporządkować po nim sprawy majątkowe, wystąpiła o wydanie wypisu z rejestru gruntów, z którego dowiedziała się, czego ojciec był właścicielem i na jakiej

podstawie, a w dniu 17.09.2013 r. zwróciła się do Sądu Rejonowego w Gorlicach o umożliwienie przeglądu akt Ns II 57/82, a następnie w dniu 26.09.2013 r. – o wydanie dokumentów z tej sprawy.

Sąd Rejonowy uznał, że w świetle zebranych w sprawie dowodów, nie nasuwają wątpliwości zeznania wnioskodawczyni B. K., że nie została poinformowana o terminie rozprawy w sprawie Ns II 57/82, bowiem w aktach sprawy brak jest od niej zwrotnego potwierdzenia odbioru zawiadomienia i nie wiadomo na jakiej podstawie w protokole rozprawy z dnia 31.03.1982 r. na wstępie - przed przesłuchaniem S. S. (2) - odnotowano, iż uczestniczka nie stawiała się prawidłowo zawiadomiona o terminie rozprawy. W braku jakichkolwiek innych dowodów budziło wątpliwości Sądu I instancji twierdzenie wnioskodawcy w tamtej sprawie, że „córka wie o rozprawie”, jak też dotyczące tej kwestii zeznania uczestniczki J. N., jako że oparte były na relacji S. S. (2).

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał jednak, że wniosek jest bezzasadny.

Sąd Rejonowy stwierdził, że wadliwość postępowania w sprawie do sygn. akt Ns II 57/82 nie może być usunięta w trybie przewidzianym w art. 679 § 1 k.p.c., bowiem przepis ten przewiduje istotne ograniczenia dla osób, które były uczestnikami postępowania spadkowego, a B. K. taką uczestniczką była. Podał Sąd, że osoby te mogą wówczas żądać zmiany postanowienia, gdy żądanie opierają na podstawie, której nie mogły powołać w tym postępowaniu. W ocenie Sądu Rejonowego nie ma znaczenia, z jakich przyczyn uczestniczka pozostała bierna w tamtym postępowaniu i nie zgłosiła w nim Sądowi, że jako osoba pobierająca w dacie otwarcia spadku po matce naukę, jest osobą uprawnioną do dziedziczenia po niej gospodarstwa rolnego. Powołał się w tym względzie Sąd Rejonowy na orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13.10.2004 r., III CK 82/03, LEX 589986, z dnia 4.02.2000 r., II CKN 740/98, LEX 1425655 i z dnia 13.12.2001 r., IV CKN 566/00, OSNC 2002/10/127.

Sąd I instancji wskazał też, iż okoliczność, że wnioskodawczyni B. K. nie została powiadomiona w należyty sposób o terminie jedynej rozprawy w dniu 31.03.1982 r. w sprawie Ns II 57/82, na której wydane zostało postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po S. S. (1), a tym samym pozbawiono jej możliwości działania, stanowi przyczynę nieważności tego postępowania, uzasadniającą skargę o jego wznowienie (art. 524 § 1 k.p.c., art. 401 pkt. 2 k.p.c.) nie zaś wniosek złożony w trybie art. 679 k.p.c. Stanowisko takie Sąd I instancji zajął na podstawie orzeczeń Sądu Najwyższego z dnia 26.11.2003 r., III CK 144/02, LEX 488994 i z dnia 7.11.2002 r., V CKN 1258/00, Wokanda 2003/9 s.8. Sąd I instancji podał, że wprawdzie w orzeczeniu z dnia 21.04.1994 r., III CZP 40/94, OSNC 1994/11/210, Sąd Najwyższy opowiedział się za niedopuszczalnością wznowienia w takiej sytuacji, tym niemniej pogląd ten spotkał się z krytyką (głosa krytyczna Tadeusza Felskiego – Palestra 1995/3-4/256) i w późniejszym orzecznictwie Sąd Najwyższy odszedł od tego stanowiska, czego dowodem są powołane wyżej orzeczenia.

O kosztach postępowania Sąd I instancji orzekł na podstawie art. 520 § 3 k.p.c.

Powyzsze postanowienie zaskarżyła wnioskodawczyni apelacją, w której zarzuciła:

- naruszenie art. 679 k.p.c., przez błędną jego wykładnię i uznanie, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po S. S. (1) nie może być zmienione w tym trybie, a jedynie na drodze skargi o wznowienie postępowania,
- naruszenie art. 510 k.p.c., przez przyjęcie, że wnioskodawczyni była uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po S. S. (1).

Wskazując na powyższe zarzuty, wnioskodawczyni domagała się zmiany zaskarżonego postanowienia, przez uwzględnienie wniosku o zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w Gorlicach z dnia 31.03.1982 r., sygn. akt Ns II 57/82 i stwierdzenie, że spadek, w tym gospodarstwo rolne po S. S. (1) nabyli mąż S. S. (2) oraz córka B. K. po 1/2 części każde z nich oraz zasądzenie od uczestniczki J. N. na jej rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa prawnego, według właściwych przepisów.

Skarżąca w uzasadnieniu apelacji podniosła m.in., że rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego jest błędne, albowiem ona nie była - wbrew twierdzeniom Sądu I instancji - uczestnikiem postępowania, nawet w sensie formalnym, gdyż nie

została zawiadomiona o tym postępowaniu, w związku z czym wniosek o zmianę postanowienia stwierdzającego nabycie spadku mogła złożyć w każdym czasie i nie była ograniczona co do podstawy wniosku. Apelująca zarzuciła też, że powoływane przez Sąd Rejonowy w uzasadnieniu postanowienia orzecznictwo Sądu Najwyższego odnosiło się do sytuacji, gdy uczestnik postępowania był zawiadomiony o tym, że został złożony wniosek o stwierdzenie nabycia spadku oraz wszystkich podjętych przez sądy czynnościach, a skarżąca o złożonym wniosku i rozprawie nie została zawiadomiona, zareagowała niezwłocznie dopiero wówczas, gdy dowiedziała się o treści postanowienia stwierdzającego spadek po S. S. (1), zatem argumentacja Sądu Rejonowego w tym zakresie nie była prawidłowa.

W odpowiedzi na apelację uczestniczka J. N. wniosła o oddalenie apelacji w całości oraz o zasądzenie od wnioskodawczyni na jej rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego w taryfowej wysokości.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje :

Apelacja wnioskodawczyni B. K. jest zasadna.

W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy bezpodstawnie przyjął, że wnioskodawczyni B. K. była uczestnikiem postępowania w sprawie do sygn. akt Ns II 57/82. Sąd I instancji, przyjmując takie stanowisko, odwołał się w tej kwestii do orzeczenia Sądu Najwyższego i stwierdził, że skoro wnioskodawczyni B. K. była uczestnikiem postępowania (nawet jeżeli biernym), to ogranicza ją termin z art. 679 k.p.c.

Zdaniem Sądu Okręgowego rozpoznającego niniejszą apelację taka sytuacja (jak wynika z akt sygn. Ns II 57/82) nie miała miejsca, bowiem oprócz samego tylko zarządzenia sędziego z dnia 23.03.1982 r., by doręczyć odpis wniosku S. S. (2) i zawiadomić o postępowaniu wnioskodawczynię, brak jakichkolwiek śladów, które potwierdzałyby, że wnioskodawczyni (a w sprawie do sygn. akt Ns II 57/82 - uczestniczka) została zawiadomiona o rozprawie i by doręczono jej odpisu wniosku S. S. (2). Nie ma też żadnych śladów potwierdzających, by wnioskodawczyni B. K. podjęła z własnej inicjatywy udział w tej sprawie.

Sąd Okręgowy podkreśla, że uczestnikiem postępowania można się stać albo poprzez zawiadomienie przez sąd o toczącym się postępowaniu, bądź też w drodze zgłoszenia się do sprawy jako zainteresowany.

Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy uznał, że B. K. nie była uczestnikiem postępowania toczącego się pod sygn. Ns II 57/82 o stwierdzenie nabycia spadku po S. S. (1) i w związku z tym termin z art. 679 k.p.c. jej nie ogranicza.

Konsekwencją powyższego stanowiska Sądu Okręgowego jest nie podzielenie też stanowiska Sądu Rejonowego, że wadliwość postępowania Sądu Rejonowego w Gorlicach nie może być usunięta w trybie przewidzianym w art. 679 § 1 k.p.c. (bowiem przepis ten przewiduje istotne ograniczenia w tym względzie dla osób, które były uczestnikami postępowania spadkowego) oraz, że wnioskodawczyni (uczestniczka) winna w takiej sytuacji wystąpić na drogę wznowienia postępowania, za podstawę przywołując nieważność postępowania toczącego się pod sygn. Ns II 57/82 z uwagi na pozbawienie jej możliwości działania.

W myśl art. 679 § 1 k.p.c. dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku. Jednakże ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość.

Zgodnie natomiast z treścią art. 524 k.p.c. uczestnik postępowania może żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jednakże wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone.

Ugruntowany w judykaturze jest pogląd, że przepis art. 679 k.p.c. ma charakter wznowieniowy. Realizuje on nie tylko ochronę dziedziczenia spadkobiercy, lecz także zastępuje instytucję wznowienia postępowania w tych sprawach w drodze żądania zmiany dotychczasowego wadliwego stwierdzenia nabycia spadku. Ratio legis tego rozwiązania było, jak wyjaśnił Sąd Najwyższy, uproszczenie i odformalizowanie postępowania o zmianę prawomocnego stwierdzenia nabycia spadku. W rezultacie tryb z art. 679 k.p.c. chroni bardziej prawo do spadku rzeczywistego spadkobiercy, niż czyniłaby to skarga o wznowienie postępowania (vide: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9.12.2009 r., sygn. akt IV CSK 65/09, LEX nr 1431043; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21.04.1994 r., sygn. akt III CZP 40/94, OSNC 1994, nr 11, poz. 210; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.09.2004 r., sygn. akt III CK 458/03, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.06.2002 r., sygn. akt III CZ 64/02, LEX nr 303367). Zakaz wznowienia postępowania zawarty w art. 524 § 1 k.p.c. dotyczy jedynie pokrywającej się podstawy wznowienia, zatem wznowienie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku jest wyłączone jedynie w takim zakresie, w jakim dopuszczalna jest na podstawie art. 679 k.p.c. zmiana postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26.11.2003 r., sygn. akt III CK 144/02). Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu zwrócił uwagę na różnicę zakresu przedmiotowego przepisów art. 679 k.p.c. i art. 524 k.p.c. Wyjaśnił, że art. 679 k.p.c. oparty jest na jednej tylko podstawie, którą stanowi wykrycie nowych faktów i dowodów, podczas gdy art. 524 k.p.c. i znajdujące tu odpowiednie zastosowanie przepisy o wznowieniu postępowania w procesie wymieniają inne jeszcze podstawy restytucyjne oraz przyczyny nieważności, których art. 679 k.p.c. w ogóle nie zawiera. Natomiast w postanowieniu z dnia 7.11.2012 r., sygn. akt IV CZ 114/12 Sąd Najwyższy wskazał, że w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku instytucję wznowienia zastępuje art. 679 k.p.c., a Sąd Okręgowy stanowisko to w pełni podziela.

Z tego względu Sąd Okręgowy stwierdza, że w przedmiotowej sprawie - w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku - postanowienie kończące postępowanie może być zmienione w trybie art. 679 k.p.c.

Przyznać należy, że w poruszanej kwestii Sąd Najwyższy przyjmował różne stanowiska i różnie się wypowiadał, aczkolwiek w orzeczeniach Sądu Najwyższego przeważa stwierdzenie, że w sprawie o zmianę lub uchylenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przepis art. 679 k.p.c. jest podstawą do takiego orzekania, bowiem nie ogranicza spadkobiercy ani w terminach, ani w podstawach w udowodnieniu twierdzenia, że ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą, lub że udział tej osoby w spadku jest inny niż stwierdzony. Wskazuje to na korzystną i dogodną - dla osoby, która nie była uczestnikiem postępowania - możliwość domagania się uchylenia kwestionowanego postanowienia na podstawie art. 679 § 1 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26.06.2008 r., sygn. akt II CO 8/08; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21.04.1994 r., sygn. akt III CZP 40/94, OSNC 1994, nr 11, poz. 210; uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów - zasada prawna z dnia 10.07.2012 r., sygn. akt III CZP 81/11; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27.04.1982 r., sygn. akt III CZP 15/82, OSNC 1982/8-9/118).

Sąd Okręgowy zwraca też uwagę, że prawo dziedziczenia przysługujące spadkobiercy jest zagwarantowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w związku z czym nie można prawa spadkobiercy ograniczać, nawet jeżeli swój przymiot spadkobrania chce wykazać dopiero po kilkunastu czy kilkudziesięciu latach od otwarcia spadku.

Z uwagi na powyższe, uznając, że wnioskodawczyni B. K. nie była uczestnikiem postępowania w sprawie do sygn. Ns II 57/82, Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawczyni miała prawo żądać zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po S. S. (1) w trybie art. 679 k.p.c..

Zgodnie z treścią art. 1059 § 1 pkt 4 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie otwarcia spadku, dzieci spadkodawcy dziedziczą z ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli w chwili otwarcia spadku bądź są małoletnie, bądź też pobierają naukę zawodu lub uczęszczają do szkół. Z akt sprawy i dokumentów w nich zalegających wynika, że w chwili otwarcia spadku wnioskodawczyni była studentką III roku studiów dziennych, a więc uczyła się, zatem na podstawie art. 1059 § 1 pkt 4 k.c. obowiązującego ówczesnie, jako dziecko spadkodawcy miała prawo do dziedziczenia gospodarstwa rolnego po zmarłej matce.

Z tego też względu Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone postanowienie i orzekł jak w sentencji na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Okręgowy postanowił na zasadzie art. 520 § 3 k.p.c. w zw. z § 8 pkt. 2 i § 12 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (zwrot opłaty od apelacji – 100 zł, wynagrodzenie pełnomocnika – 60 zł) .

(...)